

Beograd 1988.

Prvo poglavlje koje govori o ranim dodirima Španjolaca i Dubrovčana podijeljeno je na dva dijela (str. 9—32). U prvom dijelu autor analizira jedno pismo općine Barcelona knezu i vijećnicima Dubrovnika. U drugom dijelu poglavlja govori o tome kako vijećnici Barcelone izmjenjuju katalonske konzule u Dubrovniku. Interes Barcelone za poslovanje Katalonaca u Dubrovniku s ciljem da se olakša poslovanje vladajućem sloju patricijata svjedoči o svjesti o važnosti Dubrovnika na sredozemnom prostoru. A interes Dubrovnika za Barcelonu potvrđuje autonomiju tog grada u okviru katalonsko-aragonske zajednice.

U znaku trgovine robljem tema je drugog poglavlja knjige (str. 33—44). Robovski rad je prešutno prihvaćen u srednjovjekovnim gradovima i trajao je nekoliko stoljeća. Naročito dugo se održao u mediteranskim gradovima. U arhivima postoji velik broj notarskih isprava, ali su one prilično siromašnog sadržaja. Rob postaje dio gospodarevog domaćinstva, i veoma ih malo uspijevalo dokazati svoju pripadnost zajednici pravovjernih kršćana i da im je mjesto među slobodnim ljudima. Govori se o rasprostranjenosti roblja s našeg tla i pokušava se odgovoriti na pitanje u kakvoj se sredini roblje našlo. Roblje se odvozilo preko mora u Apuliju i Marke gdje im se gubi svaki trag. O velikom prilivu bosanskog roblja svjedoče barcelonske notarske kancelarije s kraja 14. i početka 15. st.

Tema trećeg poglavlja je osiguranje i pomorski najam na putu u Metački zaljev (str. 45—61). Trgovac 15. st. nastojao je osigurati teret od opasnosti kojima je na putovanju bio izložen. Ustanova osiguranja je u 15. st. dostigla svoj puni razvojni oblik koji se s neznatnim izmjenama zadržao sve do danas. U Barceloni je osiguranje postalo toliko specifična djelatnost da notari počinju voditi posebne knjige, a zahvaljujući njima doznajemo o sigurnosti plovidbe u Jadranskom moru. Manji stupanj pokrića ukupne vrijednosti (odnos između procijenjene i osigurane vrijednosti robe) osiguranjem ukazuje na sigurnost pomorskih putova i obrnuto. Visina premije pokazuje da je krajem 15. st. došlo do pogoršanja uvjeta plovidbe u Jadranskom moru.

Kreditno i mjenično poslovanje Španjolaca u Dubrovniku predmet je interesa četvrtog poglavlja (str. 62—76). Kreditno poslovanje pojavljuje se u Dubrovniku uslijed uspona privrednog života u širem zaleđu (razvoj rudarstva u Srbiji i Bosni u 13. i 14. st.) i razvojem proizvodnje tkanina u Dubrovniku u 15. st. Španjolci su bili dobro zastupljeni u kreditnom poslovanju. Ugovore je češće sklapala općina nego pojedinci. Sredstva uložena u kredite bila su u početku vrlo skromna. Autor navodi da je najstariji ugovor o kreditiranju u kojem sudjeluju Španjolci zabilježen u Dubrovniku 1300. godine. Dalje slijedi nekoliko primjera ugovora. 1341. godine je u dubrovačkim izvorima zabilježen prvi značajniji kreditni posao u kojem je sudjelovao neki Španjolak, a Konstantin Jireček smatra, kako navodi autor, da je tada ostvaren i prvi dodir Dubrovčana sa stanovnicima Pirinejskog poluotoka. Udio Španjolaca u kreditnoj trgovini Dubrovnika je u drugoj polovici 14. st. nešto porastao, ali je i dalje bio skroman u usporedbi sa ulaganjima u 15. st. Od 20-ih do 60-ih godina 15. st. Španjolci su u Dubrovniku stalno prisutni zbog trajnog povezivanja tržišta mrežom poslovnih podružnica koje sredinom stoljeća obuhvaćaju sva važnija središta jadranske obale. U nekoliko odlomaka autor opisuje povećanje odnosno smanjenje kreditnog poslovanja ovisno o političkim prilikama. Posebnu pažnju autor je posvetio pitanju monete korištene u kreditnom poslovanju Španjolaca. Zatim uspoređuje vrijednost pojedinih valuta.

O tome što je bilo sa Španjolicima u vrijeme procvata tkalačke proizvodnje u Dubrovniku govori peto poglavlje (str. 77—93). Krajem drugog desetljeća 15. st. prestaje trgovina robljem, pomorska trgovina i kreditno poslovanje kao osnovna djelatnosti Španjolaca, a razvija se trgovina vunom koja vezuje jedan broj Španjolaca za stalno mjesto boravka u Dubrovniku. Dubrovačka vijeća počinju izdavati španjolskim trgovcima i pomorcima prve dozvole za boravak i poslovanje u gradu. Na kraju poglavlja autor zaključuje da su u razmjeni između Dubrovnika i luka na Pirinejskom poluotoku dva predmeta imala naročito mjesto: roblje u dva posljednja desetljeća 14. st. i vuna u prvoj polovici 15. st. Jedino se za njih, na temelju sačuvanih izvora u obje sredine, može tvrditi da prolaze put između dva međusobno udaljena privredna središta bez znatnijeg zadržavanja u usputnim lukama. Roblje se kretalo putem od istoka ka zapadu, a pošiljke vune u obrnutom pravcu.

U posljednjem poglavlju autor govori o konkretnim Španjalcima koji su bili u Dubrovniku (str. 94—198). Ovo je najneobičnije poglavlje u knjizi, a takvo se rijetko može naći i u bilo kojoj drugoj knjizi. Autor navodi preko 300 imena Španjolaca i što je uspio pronaći o njima. Usprkos tome ne može se govoriti o koloniji Španjolaca jer ih nije bilo mnogo, a i razlozi njihova boravka su bili različiti. Obje sredine su željele olakšati boravak putnika s Pirinejskog poluotoka pa trgovci vrše kreditiranja i osnivanju društva, ali je tamna bila sudska i politička strana odnosa, jer dolazi do suprotstavljanja između Španjolaca i vlasti u Dubrovniku. Autor dalje govori o javljanju Španjolaca u izvorima. Španjolsko se ime rijetko javlja dok je katalonsko češće. Ponekad su uz imena Španjolaca u dubrovačkim knjigama zapisani nazivi gradova iz kojih su dolazili. Većina se spominje sam jednom jer su to obično bili pomorci i trgovci, a bilo ih je i koji su više puta dolazili u Dubrovnik. U razdoblju procvata tkalačke proizvodnje mnogi su se trajno naselili. Najviše je u Dubrovniku bilo vlasnika i kapetana brodova. O Španjalcima Dubrovčani nisu imali povoljno mišljenje zbog sumnje njihovog sudjelovanja u napadima na njihove trgovačke brodove. Zbog toga su Španjolci u samom gradu bili izloženi nasilju, pljački i vrijeđanjima, ali i izdavanju dozvola za boravak i bavljenje trgovinom u gradu.

U zaključku autor kaže da je istraživanje uloge stranaca u Dubrovniku kao posrednika u političkim i privrednim vezama Srbije i Bosne sa zapadnom Evropom proučavao u prvom redu na izvorima dubrovačkog arhiva. Dubrovnik je zahvaljujući svom izuzetnom geografskom položaju i snažnom privrednom razvoju u toku 14. i 15. st. bio stjecište velikog broja stranaca i ti podaci se nalaze u njegovom arhivu, ali i mnogi drugi gradovi na Jadranu i zapadnom Sredozemlju iz kojih su stranci dolazili čuvaju građu koja govori o njihovom privrednom i političkom razvoju i koja spominje Dubrovnik. Bogata građa o Španjalcima u Dubrovniku poticaj je za bolje upoznavanje španjolskih arhiva koji sadrže građu koja je po svojim vanjskim obilježjima bliska dubrovačkoj, ali koja govori i o razlici u sadržaju privrednih i drugih odnosa katalonskih gradova i Dubrovnika s ostalim tržištima Sredozemlja. Uzrok je u nesrazmjernu dvaju tržišta koja su stjecajem okolnosti u jednom periodu bila blisko povezana. Ipak mogućnost za djelovanje otvorila se poslovnim ljudima iz svih zemalja i gradova Sredozemlja i da nije bilo nepovoljnih izvanjskih faktora i u katalonskim gradovima i u Dubrovniku suradnja bi sigurno i dalje trajala. Ovako su od 70-ih godina 15. st. do sredine 16. st. te veze i suradnja gotovo potpuno zamrli.

Ana Kostelac

»VJESNIK« HISTORIJSKOG ARHIVA RIJEKA 32/1990.

»Vjesnik« Državnog, sada Historijskog arhiva Rijeka prvi put je iz štampe izašao 1953. godine; tada mu je prvi urednik bio dr. Ivan Beuc. Po vremenu izlaska to je prva poslijeratna historioografska i znanstvena periodika u Zapadnoj Hrvatskoj — u Istri, Kvarnerskom primorju i Gorskom kotaru. »Vjesnik« je od god. 1964/65. započeo izlaziti kao zajedničkoj glasilo za oba historijska arhiva u tome dijelu Hrvatske — za onaj u Rijeci i u Pazinu; bio je to jubilarni 10. svezak, a glavni i odgovorni urednik bio mu je dr. Đorđe Milović. To dugogodišnje zajedničko izdanje historijskog arhiva Pazina i Rijeka od 1990. god. dijeli se opet na dva glasila spomenutih institucija — na glasilo primorsko-goransko-istarskog arhiva u Rijeci (koji pokriva opatijski dio Istre) i istarskog arhiva u Pazinu (taj arhiv još nije uspio objaviti samostalno izdanje, ali ga sada priprema); svezak za 1990. god. nosi br. 32, a glavni i odgovorni urednik je Jadranka Kaloper-Bakrač. Da je ova podjela na dva časopisa za autore veoma pogodna, da je to istodobno proširenje izdavačke djelatnosti u području arhivistike i historiografije — ne treba suviše ni naglašavati. Međutim, da li će se taj (i) finansijski pothvat održati na dva kolosijeka — to je, pak, druga stvar.

Ovaj prvi (ponovni) samostalan riječki broj uredila je spomenuta Jadranka Kaloper-Bakrač, direktorica riječkog Arhiva, na čelu Uredničkog odbora: dr. Antun Benvin, Nenad Labus, Mladenka Merdžanić, Ivan Peranić, mr. Anamari Petranović, Albino Senčić. Odmah se mora naglasiti da su objavljeni tekstovi na visokoj znanstvenoj i stručnoj razini pojedinih ranijih izdanja, čime se potvrđuje

UDK 949.713

ISSN 0351-2142

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 24

ZAGREB

1991.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul.1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859 1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547 2 — 84 — 1984.

R A D O V I 24

Za izdavača
dr. Nikši Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

BOBAN mr. BRANKA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
BUDAK dr. NEVEN, Filozofski fakultet Zagreb
ČORALIĆ LOVORKA, prof. Demonjina 9 Zagreb
GOLDSTEIN dr. IVO, Filozofski fakultet Zagreb
GRGIN BORISLAV, Filozofski fakultet Zagreb
HRABAK dr. BOGUMIL, Filozofski fakultet Novi Sad
JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KEMBEROVIĆ HUSNIJA, prof. Sarajevo
KARAMAN dr. IGOR, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KOLAR DIMITRIJEVIĆ dr. MIRA, Filozofski fakultet Zagreb
KOSTELAC ANA, student Filozofski fakultet Zagreb
KRIŽAK TIMUR, student Filozofski fakultet Zagreb
LABAŠ RENATA, student Filozofski fakultet Zagreb
LEČEK SUZANA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
MIROŠEVIĆ dr. FRANKO, Školska knjiga, Zagreb
OČAK dr. IVAN, Kroflinova 38 Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
POLIĆ BOBIĆ dr. MIRJANA, Filozofski fakultet Zagreb
PRLENDER mr. IVICA, Filozofski fakultet Zagreb
STRČIĆ dr. PETAR, Arhiv JAZU Zagreb